ISHOD 3 – SLUČAJNE VARIJABLE

Slučajna varijabla je preslikavanje koje svakom rezultatu slučajnog pokusa pridružuje broj (vrijednost) po nekom pravilu. **Dijelimo ih na diskretne i neprekidne**.

4. DISKRETNE SLUČAJNE VARIJABLE

Diskretne slučajne varijable poprimaju konačno ili prebrojivo mnogo vrijednosti (beskonačno mnogo vrijednosti koje možemo poredati u niz).

Zapis

$$\boldsymbol{X} \sim \begin{pmatrix} \boldsymbol{x_1} & \boldsymbol{x_2} & \boldsymbol{x_3} \dots \\ \boldsymbol{p_1} & \boldsymbol{p_2} & \boldsymbol{p_3} \dots \end{pmatrix} \begin{array}{l} \longrightarrow \text{različite vrijednosti (od najmanje do najveće)} \\ \longrightarrow \text{pripadne vjerojatnosti (zbrojene daju 1)} \end{array}$$

zovemo **zakonom razdiobe (distribucije) diskretne** slučajne varijable X.

OČEKIVANJE od X

$$\boldsymbol{E(X) = x_1 p_1 + x_2 p_2 + \cdots = \sum x_i p_i}$$

Prema tome, očekivanje možemo shvatiti kao **prosječnu vrijednost**, odnosno težinsku aritmetičku sredinu gdje su težine jednake vjerojatnostima pojedinih realizacija slučajne varijable.

OČEKIVANJE od X^2

$$\boldsymbol{E(X^2) = x_1^2 p_1 + x_2^2 p_2 + \cdots = \sum x_i^2 p_i}$$

DISPERZIJA (VARIJANCA)

$$\boldsymbol{D(X) = E(X^2) - (E(X))^2}$$

Disperzija je **mjera odstupanja** (i to kvadratnih odstupanja) vrijednosti x_1, x_2, ... slučajne varijable od prosjeka, tj. od očekivanja $E(X)$.

STANDARDNA DEVIJACIJA

$$\boldsymbol{\sigma_X = \sqrt{D(X)}}$$

Standardna devijacija je također **mjera odstupanja** vrijednosti x_1, x_2, ... slučajne varijable od prosjeka, tj. od očekivanja $E(X)$.

Svojstva očekivanja i disperzije

Za realne brojeve α i β te slučajne varijable X i Y imamo sljedeće:

Svojstva očekivanja

1. $\boldsymbol{E(\alpha) = \alpha}$ očekivanje konstante (broja) je sam taj broj

2. $\boldsymbol{E(\alpha X + \beta Y) = \alpha E(X) + \beta E(Y)}$ svojstvo linearnosti - kod zbrajanja slučajnih varijabli očekivanje se 'zalijepi' samo na slučajne varijable, tj. 'preskače' brojeve

3. Ako su X i Y **nezavisne**, tada vrijedi $\boldsymbol{E(X \cdot Y) = E(X) \cdot E(Y)}$.

Svojstva disperzije

1. $\boldsymbol{D(\alpha) = 0}$ disperzija konstante (broja) je 0

2. $\boldsymbol{D(\alpha X) = \alpha^2 D(X)}$ broj koji množi slučajnu varijablu izlazi van disperzije s kvadratom

3. $\boldsymbol{D(X + \alpha) = D(X)}$ broj koji se zbraja sa slučajnom varijablom 'nestaje' pod disperzijom

4. Ako su X i Y **nezavisne**, tada vrijedi $\boldsymbol{D(X \pm Y) = D(X) + D(Y)}$.

Primjeri diskretnih slučajnih varijabli

GEOMETRIJSKA SLUČAJNA VARIJABLA X

Ponavljamo pokus **DOK** se ne ostvari neki događaj A (uspjeh). Teoretski, možda se nikad neće ostvariti A pa **ponavljanja mogu ići do ∞.**

X- (redni) broj pokušaja DOK se ne ostvari događaj A

$\boldsymbol{p} = P(A)$ – vjerojatnost pojavljivanja događaja A pri *jednom* ponavljanju pokusa

$$\begin{array}{cccccc} A & \overline{A}\,A & \overline{A}\,\overline{A}\,A & \overline{A}\,\overline{A}\,\overline{A}\,A & \dots & \dots \end{array}$$

$$X \sim \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & \dots & \dots \\ \boldsymbol{p} & (1-\boldsymbol{p})^1 \cdot \boldsymbol{p} & (1-\boldsymbol{p})^2 \cdot \boldsymbol{p} & (1-\boldsymbol{p})^3 \cdot \boldsymbol{p} & \dots & \dots \end{pmatrix}$$

Ili kraće

$P(X = k) = (1 - \boldsymbol{p})^{k-1} \cdot \boldsymbol{p}, \quad k = 1,2, \dots \infty$

Pišemo $X \sim G(\boldsymbol{p})$

Očekivanje $E(X) = \frac{1}{p}$

Disperzija $D(X) = \frac{1-p}{p^2}$

BINOMNA SLUČAJNA VARIJABLA X

Određen broj puta ponavljamo pokus i brojimo koliko puta se desio neki događaj A (uspjeh).

X – broj pojavljivanja nekog događaja A pri $\boldsymbol{n}$ (nezavisnih) ponavljanja pokusa

$\boldsymbol{p} = P(A)$ – vjerojatnost pojavljivanja događaja A

pri *jednom* ponavljanju pokusa

$$X \sim \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & \dots & \dots & n \\ \binom{\boldsymbol{n}}{0} \cdot \boldsymbol{p}^0 \cdot (1-\boldsymbol{p})^{\boldsymbol{n}} & \binom{\boldsymbol{n}}{1} \cdot \boldsymbol{p}^1 \cdot (1-\boldsymbol{p})^{\boldsymbol{n}-1} & \binom{\boldsymbol{n}}{2} \cdot \boldsymbol{p}^2 \cdot (1-\boldsymbol{p})^{\boldsymbol{n}-2} & \dots & \dots & \binom{\boldsymbol{n}}{n} \cdot \boldsymbol{p}^n \cdot (1-\boldsymbol{p})^0 \end{pmatrix}$$

Ili kraće

$$P(X = k) = \binom{\boldsymbol{n}}{k} \cdot \boldsymbol{p}^k \cdot (1-\boldsymbol{p})^{\boldsymbol{n}-k}, \qquad k = 0,1,2,\dots,\boldsymbol{n}$$

3. broj razmještaja k uspjeha u nizu duljine n

1. na k mjesta u nizu množimo vjerojatnost uspjeha p

2. na preostalih n-k mjesta je vjerojatnost neuspjeha 1-

Pišemo $X \sim B(\boldsymbol{n}, \boldsymbol{p})$

Očekivanje $E(X) = np$

Disperzija $D(X) = npq, \qquad (q = 1 - p)$

POISSONOVA SLUČAJNA VARIJABLA X

U nekoj jedinici vremena, prostora,... brojimo koliko puta se desio neki događaj A (uspjeh).

X – broj pojavljivanja nekog događaja A (uspjeha) **u nekoj jedinici** vremena, prostora, ...

Intenzitet $\boldsymbol{\lambda}$ – *PROSJEČAN* broj pojavljivanja događaja A **u toj jedinici**

$$X \sim \begin{pmatrix} 0 & 1 & 2 & 3 & \dots & \dots \\ \frac{\boldsymbol{\lambda}^0}{0!} e^{-\boldsymbol{\lambda}} & \frac{\boldsymbol{\lambda}^1}{1!} e^{-\boldsymbol{\lambda}} & \frac{\boldsymbol{\lambda}^2}{2!} e^{-\boldsymbol{\lambda}} & \frac{\boldsymbol{\lambda}^3}{3!} e^{-\boldsymbol{\lambda}} & \dots & \dots \end{pmatrix}$$

Ili kraće

$$P(X = k) = \frac{\boldsymbol{\lambda}^k}{k!} e^{-\boldsymbol{\lambda}}, \qquad k = 0,1,2,\dots \infty$$

Pišemo $X \sim P(\boldsymbol{\lambda})$

Očekivanje $E(X) = \lambda$

Disperzija $D(X) = \lambda$